

**ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΦΥΓΑΔΕΣ
DE TSA BELGALTSI**

**Πέτρος Γ. Βότσης
Φεβρουάριος 2003**

Μια γυναίκα βαδίζει με βήμα ταχύ προς το νεκροταφείο του χωριού. Είναι γύρω στα πενήντα και ο βηματισμός της είναι σταθερός και αποφασιστικός. Φαίνεται να ξέρει τα κατατόπια. Ακολουθούν με τον ίδιο ρυθμό και αποφασιστικότητα δύο άντρες σε απόσταση ο ένας από τον άλλον, μάλλον μεγαλύτεροι σε ηλικία. Η γυναίκα ανοίγει τη σιδερένια μικρή πόρτα, κοιτάζει δεξιά αριστερά, προσπαθώντας κάτι να αναγνωρίσει ή να προσανατολιστεί και βαδίζει με σιγουριά προς το κέντρο. Όταν φτάνει περίπου εκεί στρέφεται προς τα δεξιά, επιβραδύνει τα βηματισμό της και αρχίζει να κοιτάζει προσεκτικά προς το έδαφος σαν να έψαχνε κάτι που είχε χάσει. Ακολουθούν οι δύο άντρες διαγράφοντας την ίδια πορεία. Ξαφνικά συνειδητοποιούν ότι και οι τρεις βρίσκονται στο ίδιο μέρος αφού είναι σε απόσταση αναπνοής. Ψάχνουν και οι τρεις κάτι ανάμεσα στις γκρίζες ανορθωμένες ταφόπλακες. Κοιτάχτηκαν κατάματα. Τα βλέμματα των δύο άλλων κάτι θύμιζαν στον καθένα και μια σκέψη ηλέκτρισε και τους τρεις. Η γυναίκα προφέρει τη λέξη «μάικα μη» (η μάνα μου). Το ίδιο επαναλαμβάνουν και οι δύο άντρες και ταυτόχρονα με δάκρυα στα μάτια, με κραυγές, λυγμούς και αναφιλητά οι άντρες φωνάζουν το όνομα «Ίάνα και η γυναίκα τα ονόματα «Λάζε», «Λέσκο». Αγκαλιάζονται και οι τρεις πέφτουν σε κάτι παραχωμένες πλάκες που έδειχναν πως ήταν τάφος. Τραντάζονται τα τρία κορμιά πάνω από το τάφο. Οι όρθιες γκρίζες πλάκες που σημάδευαν τη θέση τάφων λες και αφυπνίστηκαν από ένα μακρόχρονο λήθαργο, γιατί φαινόταν πως όλες ύψωναν το ανάστημά τους για να παρατηρήσουν και να καταλάβουν τι να παρατηρήσουν και να καταλάβουν τι να συμβαίνει με το κουβάρι των τριών ατόμων, που τότε έκλαιγαν γοερά και εκστόμιζαν κουβέντες σε τρεις διαφορετικές γλώσσες και τότε κοιτάζονταν αχόρταγα.

Είχαμε ακούσει ότι θα έρχονταν στο χωριό μας τα παιδιά των φυγάδων και του παιδομαζώματος. Κάποιοι το είχαν ακούσει από την τηλεόραση και μερικοί το επιβεβαίωναν καθώς το είχαν διαβάσει στις εφημερίδες και ότι δε θα έρχονταν μόνο στο χωριό μας αλλά σ' όλη τη Μακεδονία. Μερικοί σχολίασαν την είδηση λέγοντας, «τι θέλουν να 'ρθουν να ιδούν τα χάλια μας; Καλά δεν είναι βολεμένοι εκεί που βρίσκονται; Άλλοι είπαν πως, επιβουλεύονται τις περιουσίες μας, που βέβαια ήταν κάποτε των γονιών τους, αλλά εμάς τις έδωσε το κράτος, έχουμε χαρτιά, έχουμε τίτλους» Μερικοί εξαγριώθηκαν γιατί έγραφαν μερικές εφημερίδες πως «ήταν αυτονομιστές και θέλουν τη Μακεδονία μας. Θα φτιάξουν, λέει ένα κράτος με τα Σκόπια». «Ναι», σχολίασαν οι πιο ψύχραιμοι «θα κατέβουν με ελικόπτερα, α τη φορτώσουν σ' αυτά και θα τη μετακινήσουν βορειότερα. Αφήστε τα παιδιά να 'ρθουν και να ιδούν που τους αφαλοκόψανε, όσα γεννήθηκαν εδώ, που έζησαν οι γονείς τους, που είναι οι τάφο των προγόνων τους και πως τέλος πάντων είναι ο τόπος και καταγωγή τους. Ο νόστος βρε άνθρωποι, δεν έχετε ακούσει τίποτα γι' αυτόν. Δεν τον αισθανθήκατε όσοι ξενιτευθήκατε. Εξάλλου τα περισσότερα είναι συγγενείς μας. Δεν έχετε ούτε καν την περιέργεια να τους δείτε, να τους ακούσετε; Και μη φανταστείτε ότι θα 'ρθουν τίποτα παιδιά, οι περισσότεροι θα 'ναι πενηντάρηδες κα πάνω. Μην ξεχνάτε πως το '48 ρημάξαμε».

Έγιναν και ξανάγιναν κουβέντες στο καφενείο του χωριού. Μερικοί πήραν και γράμματα, άλλοι τηλεφωνήθηκαν και η είδηση που στην αρχή μας τάραξε, απαλύνθηκε κι άρχισαν να τη σχολιάζουν θετικά. «Εξάλλου παιδιά δικά μας είναι, συγγενείς μας, ξαδέλφια μας και μερικά αδέρφια μας» κατέληξαν όλοι. Προτάθηκε ακόμα να τους υποδεχθούμε «και γιατί όχι, δικοί μας άνθρωποι είναι».

Με τα τηλεφωνήματα και την αλληλογραφία οι ειδήσεις εμπλουτίστηκαν. Μάθαμε ότι θα έρθουν παιδιά από διάφορες χώρες, ακόμα και από την Αυστραλία και τον Καναδά. Οι νεότεροι ρωτούσαν, πως είναι δυνατό από το μικρό μας χωριό να υπάρχουν άνθρωποι σ' όλο τον κόσμο. «Το χωριό μας η Σέτινα, ο Σκοπός όπως λέγεται σήμερα», είπαν οι μεγαλύτεροι και πιο ενημερωμένοι «ήταν μεγάλο χωριό. Είχε περίπου 2000 κατοίκους μαζί με την Παπαδιά, τα καλύβια και τους άλλους οικισμούς του Καϊμακτσάλαν. Όλα εδώ τα γύρω σημερινά βοσκοτόπια ήταν χωράφια και όλα σπαρμένα με βρίζα. Χιλιάδες γιδοπρόβατα και γελάδια απασχολούσαν τους συγχωριανούς μας. Το καλοκαίρι έβαζαν και δύο κοινοτικούς αγροφύλακες για να μη γίνονται ζημίες στα χωράφια. Δεν καλλιεργούσαν κάθε χρόνο όλα τα χωράφια. Όταν καλλιεργούσαν το προσήλιο, το αντήλιο έμενε για βοσκή και το αντίθετο έκαναν τη άλλη χρονιά. Όλοι οι συγχωριανοί μας είχαν χωράφια και μαντριά και στο προσήλιο και στο αντήλιο.

Το γεγονός της αναμενόμενης επίσκεψης ζωντάνευε τις συζητήσεις γύρω από το χωριό μας, την ιστορία τους και τις μνήμες μας.

Η μέρα που θα έρχονταν τα «παιδιά» ήταν του θερινού Αη-Νικόλα στις 20 του Μάη, μέρα που έχουμε και το μικρό μας πανηγύρι στο μικρό εκκλησάκι του Αη- Νικόλα άρχισαν να μπαίνουν δειλά δειλά και ένας ένας, ενώ είχε αρχίσει η Θεία Λειτουργία. Μπαίνοντας κοίταζαν κατάματα πióτερο τους ανθρώπους απ' ότι τις εικόνες των Αγίων. Ίσως ελπίζανε πως κάποιο βλέμμα κάτι θα τους θύμιζε ή πως μπορεί να αναγνώριζαν κάποιον. Με σεβασμό και κάπως αμήχανα άναβαν τα κεριά στα μανουάλια, έκαναν το σταυρό τους, κάποιοι φιλούσαν τις εικόνες και ίσως έκαναν κάποια παράκληση ή ευχή. Γρήγορα γέμισε το εκκλησάκι και έτσι οι περισσότεροι έμειναν απέξω. Πολλοί ήταν εξοπλισμένοι με φωτογραφικές μηχανές και βιντεοκάμερες.

Τραπέζια στρώθηκαν στην αυλή του Αη-Νικόλα και σερβιρίστηκαν για όλους και ιδιαίτερα για τους φιλοξενούμενους. Με μεγάλη προθυμία περιποιήθηκαν τους επισκέπτες, που πολλοί είχαν φιλοξενηθεί στους ξενώνες τους Αη –Νικόλα όταν ήταν μικρά παιδιά. Ήταν και μερικοί απ' αυτούς που θυμόνταν το γέρο Τάνας, αυτός τους πρόσεχε όταν οι γονείς τους δούλευαν σε χωράφια κοντά στον Αη-Νικόλα, τότε που αυτοί ήταν μικρά παιδιά.

Από πολύ παλιά ο Αη-Νικόλας είχε ξενώνα που φιλοξενούσε περαστικούς κι όσους είχαν δουλειές τριγύρω και ιδιαίτερα όταν ξαφνικά έπιανε κάποια νεροποντή. Τα έσοδα του Αη –Νικόλα ήταν πάντα από εθελοντικές προσφορές και αυτό συνεχιζόταν μέχρι σήμερα.

Τα 'παιδιά» είχαν μοιραστεί παρέες παρέες, όλα σχεδόν είχαν βρει συγγενείς τους, κουβέντιαζαν, φωτογράφιζαν και βιντεοσκοπούσαν. Δεν έλειπαν και σκηνές συγκινητικές όταν κάποια γριούλα έβρισκε κάποια εγγόνια της ή δισέγγονα της. Μερικά από τα «παιδιά» δυσκολεύονταν να συνεννοηθούν αφού δεν ήξεραν ελληνικά

και είχαν λησμονήσει τη μητρική τους γλώσσα. Έτσι «παιδιά» από Ρουμανία, Τσεχία, Ουγγαρία, Καναδά, Αυστραλία και άλλες χώρες, δύσκολα αρθρώνανε κουβέντες και η συμμετοχή τους περιοριζόταν σε μερικά ονόματα, μειδιάματα, κινήσεις τους κεφαλιού και μερικές φορές φώναζαν διερμηγείς. Απολάμβαναν το φαγητά της ιδιαίτερης πατρίδας τους και δήλωσαν ευχαριστημένοι, αν και οι μητρίες πατρίδες σε άλλες γεύσεις τους είχαν συνηθίσει.

Όταν αποφάγανε μπήκανε στα πούλμαν και κατευθύνθηκαν για το χωριό. Σκόρπισαν στο χωριό φωτογράφιζαν, βιντεοσκοπούσαν τα χαλάσματα, που ήταν ίσως το σπίτι τους, ενώ μερικοί έπαιρναν μαζί τους μια πέρα ή ένα κεραμίδι από τα ερείπια. Το χωριό ζωντάνεψε .

Μια παρέα, μετά από δική μου πρόσκληση, ήρθε στο σπίτι μου για ένα κέρασμα – να ρακία- και καθίσαμε στη βεράντα. Τους ρώτησα τι θα ήθελαν να τους κεράσω. Μερικοί ζήτησαν καφέ, οι περισσότεροι όμως προτίμησαν ντόπιο ρακί.

Με ρωτούσαν διάφορα κι σε όσα μπορούσα ανταποκρινόμουν, γιατί είχαμε της ίδια περίπου ηλικία και έτσι εγώ δε γνώριζα τους φυγάδες χωριανούς μας και αυτοί δεν ήξεραν όσους είχαμε απομείνει. Υπήρχαν όμως οικογένειες που ήτα μοιρασμένες και έτσι βρήκαμε κοινά σημεία ενδιαφέροντος. Μου έκανε εντύπωση πως είχαν ορισμένες εικόνες που τους είχαν μείνει ανεξίτηλες στη μνήμη τους αν και είχαν περάσει πενήντα χρόνια. Ήξεραν το Καϊμακτσαλάν, τη Βίσιμα και όλα σχεδόν τα βουνά γύρω από το χωριό. Θυμόνταν το ποτάμι και μερικοί αναζητούσαν ορισμένα δέντρα ή μεγάλες πέτρες που χαλαζία που ήταν σκόρπιες στο χωριό. Η ατμόσφαιρά ήταν εναλλασσόμενη από συγκίνηση και γέλιο.

Με πίεζαν πολλές φορές με λεπτομέρειες που δεν ήξερα, όπως που ήταν τα χωράφια τους, πόσα ζώα είχαν, ποιο ήταν το σπίτι τους και άλλα τέτοια. Τους θύμιζα ότι ήμουν συνομήλικός τους και ότι θυμούνται οι ίδιοι από το χωριό μας πριν τον Εμφύλιο, τα ίδια περίπου και εγώ θυμάμαι.

Ξαφνικά ακούστηκαν περίεργες φωνές από το νεκροταφείο τους χωριού μας που είναι κοντά στο σπίτι μου. Άλλοτε ακούγονταν σαν κραυγές απελπισίας κι άλλοτε σαν κλάματα. Δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τι μπορεί να συμβαίνει. Από περιέργεια κα φόβο μήπως συνέβη κάτι κακό σε κάποιον, ορισμένοι σηκώθηκαν και κατευθύνθηκαν προς το νεκροταφείο και σε λίγο επέστρεψαν μαζί με τρία άτομα, μια γυναίκα και δύο άντρες που βάδιζαν αγκαλιασμένοι, συνέχεια άλλαζαν θέση, προσπαθούσαν να αρθρώσουν κουβέντες, οι συχνοί όμως λυγμοί δεν τους επέτρεπαν. Καθίσανε μαζί μας στη βεράντα και ζήτησαν νερό.

Τα άτομα αυτά τα είχα ιδεί στον Αη – Νικόλα κα τώρα που τα κοίταζα πιο προσεκτικά παρατήρησα ότι έμοιαζαν αρκετά και το πιο περίεργο ήταν ότι δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν μεταξύ τους και αναγκαστικά μιλούσαν μέσω διερμηγέων. Ευτυχώς που τα «παιδιά» ήταν από πολλές χώρες κα έτσι καλύπτανε ένα ευρύ φάσμα γλωσσών.

Στη βεράντα του σπιτιού μου, μετά από μια προσωρινή αναστάτωση, άρχισε να ξετυλίγεται η ιστορία τους, που πιο πολλά καταλαβαίναμε από τη γλώσσα του σώματος τους παρά από όσα μας μετέφεραν οι διερμηγείς. Ο Λέσκος, που ήταν ο μεγαλύτερος, βοηθούσε με τα μακεδονικά μας, που τα ήξερε αρκετά καλά αφού στην

Τσεχοσλοβακία τους έκανε μαθήματα της γλώσσας μας. Οι μήνες τους για το χωριό και των τριών άρχιζαν από την κηδεία και το μήνμα της μάνας τους και σταματούσαν εκεί πάλι.

Η μητέρα τους πέθανε στην γέννα ενός παιδιού όταν η Ιάνα ήταν τεσσάρων ετών, ο Λέσκος οκτώ και ο Λάζος έξι. Η Ιάνα, που είναι τώρα γιατρός, εξηγούσε πως η μητέρα τους το πιθανότερο να πέθανε από το νεκρό έμβρυο που κυοφορούσε και πως πρέπει να ήταν εξαιτίας του αίματος της, πράγμα που είχε διαπιστώσει και στον εαυτό της. Κηδέψανε της μάνα τους και απόμειναν με τη γιαγιά τους, μια και ο πατέρας τους ήταν ανάρτης και άφησε τα κόκαλα τους στο Βίτσι. Τα τρία παιδιά καθημερινά πήγαιναν για μήνες στο μήνμα της μαμάς, έτσι που τους είχε γίνει παιχνίδι γι' αυτό ποτέ δεν ξέχασαν τη θέση του τάφου.

Κι ήρθε το παιδομάζωμα που γινόταν στις «ελεύθερες περιοχές» που έλεγχε τότε ο Δημοκρατικός Στρατός, από τους ανάρτητες, ενώ στις υπόλοιπες περιοχές, που κυρίαρχος ήταν ο Εθνικός Στρατός από τη Βασιλική Πρόνοια.

Σε μια φουρνιά και τα τρία παιδιά δόθηκαν από τη γιαγιά, γιατί καθώς πίστευε και η ίδια θα ήταν ασφαλέστερα, αφού δε θα κινδύνευαν από τις βαρβαρότητες του Εμφυλίου και επιπλέον της υποσχέθηκαν πως θα φρόντιζαν και θα τα σπούδαζαν.

Τα τρία αδέρφια σ' όλη τη διαδρομή μέχρι τα σύνορα ήταν μαζί και πολλές φορές μετέφεραν αγκαλιά τη μικρή Ιάνα. Στα σύνορα τους υποδέχθηκε ειδική αποστολή από τις Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες και έγινε ένας πρώτος διαχωρισμός. Έτσι αρχικά χώρισαν τα αγόρια από τα κορίτσια. Η Ιάνα οδηγήθηκε τελικά στην Ουγγαρία, όπου φιλοξενήθηκε αρχικά σε παιδοπόλεις. Στα μέσα της δεκαετίας του 50 ρωτήσανε τα παιδιά αν είχαν συγγενείς σε άλλες σοσιαλιστικές χώρες θα μπορούσαν να πάνε. Η Ιάνα ούτε ήξερε αν είχε και που μπορεί να ήταν οι συγγενείς της, έμεινε στα «αζήτητα» και τότε προσφέρθηκε μια Ουγγρική οικογένεια να την υιοθετήσει. Η οικογένεια ήταν άτεκνη κι έτσι η Ιάνα, που μετονομάστηκε σε Έμα, έγινε μέλος της οικογένειας όπου και ανατράφηκε σαν πραγματικό τους παιδί. Σπούδασε γιατρός και έκανε δική της οικογένεια. Πότε όμως δεν ξέχασε το μήνμα της μάνας της και τα δύο της αδέρφια. Όταν διάβασε την πρόσκληση, που έκαναν τα «παιδιά φυγάδες», να επισκεφθούν τον τόπο τους, ανταποκρίθηκε. Στα σύνορα δεν είχε πρόβλημα, αφού το διαβατήριό της ήταν Ουγγρικό όπως και το ονοματεπώνυμό της.

Ο Λάζος έτυχε κατά τη διαδρομή να αρρωστήσει από μαγουλάδες και παρέμεινε σε κάποιο νοσοκομείο της Γιουγκοσλαβίας κι έτσι αποχωρίστηκε από το Λέσκο. Όταν έγινε καλά τον πήγαν στη Ρουμανία απ' όπου όταν τελείωσε το γυμνάσιο κατάφερε να ξενιτευτεί στον Καναδά. Εκεί πολιτογραφήθηκε ως Καναδός με το ονοματεπώνυμο Τζων Λάζο.

Έγινε ένα πολύ καλός μηχανικός αυτοκινήτων, πρόκοψε και έκανε οικογένεια. Ήταν άτεκνος και τους είπαν πως αυτό οφειλόταν στις μαγουλάδες της διαδρομής του στη Γιουγκοσλαβία. Όταν πληροφορήθηκε την κίνηση των «παιδιών» επισκεφθούν τον τόπο τους με μεγάλη χαρά δήλωσε συμμετοχή και νάτος τώρα μαζί με τα αδέρφια του, πράγμα που το είχε πάντα κρυφή ελπίδα φυλαγμένη μέσα του.

Ο Λέσκος βρέθηκε στην Τσεχοσλοβακία μαζί με ελληνόπουλα, ήταν ο πιο μεγάλος, αυτός θυμόταν το όνομα του, το επίθετο του και έτσι τα διατήρησε. Θυμόταν ακόμα

κα τα όνομα του χωριού και είχε δηλώσει σαν τόπο γέννησής του όταν πολιτογραφήθηκε στην Τσεχοσλοβακία. Πότε δεν είχε περάσει από το μυαλό του ότι το να ξέρεις το όνομα σου και το τόπο καταγωγής σου δημιουργεί προβλήματα. Έτσι οι προξενικές αρχές είχαν την άποψη ότι δεν υπήρχε χωριό με τέτοια ονομασία στην Ελλάδα, μια κα είχε αλλάξει όνομα το χωριό. Με χίλια ζόρια πήρε βίζα, αλλά και αυτό δεν το απάλλαξε από την ταλαιπωρία, αφού τον κράτησαν ώρες στα σύνορα για να τσεκάρουν τα στοιχεία του.

Ο ήλιος έγερνε προς τη δύση και τα τρία αδέρφια καθισμένα κοντά κοντά σαν μια μάζα άρχισαν να λένε τα δικά τους. Μιλούσαν για τα παιδιά τους, τα σπίτια τους και τη ζωή τους. Η μαγιάτικη μέρα δημιουργούσε ένα κατάλληλο σκηνικό της ευτυχισμένης και εντελώς απρόσμενης συνάντησης. Σήμερα οι τρεις τους ζούσαν κάτι πού ούτε καν μπορούσαν να φανταστούν ή και ακόμα να ονειρευτούν.

Ήρθαν τα «παιδιά» και τα περισσότερα δεν είδαν κάτι από αυτά που θυμόντουσαν. Το μόνα αναλλοίωτα ήταν οι εκκλησίες, το νεκροταφείο και τα γύρω βουνά. Μερικά έφυγαν πικραμένα και αηδιασμένα από τη συμπεριφορά ορισμένων φερμένων κατοίκων και νέων ιδιοκτητών, που δεν τους άφησαν να μπούνε στα σπίτια τους, στο χώρο που γεννήθηκαν. Μας αποχαιρέτησαν με την υπόσχεση πάλι να ξαναέρθουν. Τους βλέπαμε να ανεβαίνουν στα πούλμαν νιώθοντας ενοχές που εμείς μπορούσαμε να ζούμε στο τόπο μας κα αυτοί είχαν μετατραπεί σε ξένους επισκέπτες της ιδιαίτερης πατρίδας τους.